

Optællingsvejledning for Slørugle anvendt i DOF's Caretakerprojekt

Ynglefugle

Moniteringsvejledning for slørugle i DOF's Projekt Truede og Sjældne Ynglefugle (DATSY), udarbejdet af Mikkel Willemoes & Klaus Dichmann, september 2007

Indledning

Flere af vore velkendte og iøjnefaldende ynglefugle, som generationerne før os betragtede som en naturlig del af det danske landskab, lever i dag en trængt tilværelse. Det gælder især en række rovfugle samt flere hede- og engfugle. Omvendt findes en række ny- og genindvandrede arter, som er ved at blive en del af den danske fauna. Indsamling af data og viden om de truede og sjældne ynglefugle er vigtig for at kunne modvirke, at disse arter forsvinder fra det danske landskab samt følge nye arters indvandring til brug for bl. a. en fremtidig rødlistevurdering. Siden 1998 har DOF derfor overvåget Danmarks mest truede og sjældne ynglefugle (DATSY-projektet). Projektet løber foreløbig til og med år 2008. Som led i projektets fase 2 udarbejdes der en moniteringsvejledning for hver af de 41 projektarter. Ideelt set skal vejledningen fungere som:

- dokumentation af metoderne anvendt i overvågningen og dermed referenceværk for forskere/myndigheder
- vejledning for ornitologer og optællere i den fremtidige overvågning
- håndbog for artskoordinatoren

Moniteringsvejledningen skal være et levende dokument og vil blive opdateret løbende med den nyeste erfaring med overvågning af arten.

Artsbeskrivelse og ynglebiologi

Sløruglen er en karakteristisk mellemstor ugle med et hvidt hjerteformet ansigt og sorte øjne. Fjerdragten er overvejende grålig-spættet på oversiden, mens undersiden er okkergul med mørke dråbeformede pletter især på flankerne. Hannerne har en meget speciel revirsang, som kan beskrives som et vildt, højt skrig - af nogle beskrevet som "spøgelsesagtigt"! Læs mere om sløruglen og hør stemmen på DOF's hjemmeside:

<http://www.dofbasen.dk/ART/art.php?art=07350>

Da sløruglen er udpræget natakativ, lever den en meget skjult tilværelse, og ses næsten ikke. Den nemmeste måde at opdage artens tilstedeværelse på er, hvis man finder dens ret store, sorte gylp. I dag yngler over 90 % af sløruglerne i Danmark i opsatte redekasser. Den massive opsætning af redekasser er sket som et led i DOF's projekt Red Sløruglen, se hjemmeside her: <http://www.tytoalba.dk/>

I 1990 havde man kun kendskab til ca. 25 par i hele landet med de fleste i Syd- og Sønderjylland. Siden har bestanden været i stor fremgang, og i 2007 blev hele 326 par registreret, en bestandsstørrelse, man ikke har registreret siden 1960'erne. Sløruglen kan herhjemme betegnes som en veldækket art, da mange frivillige i de etablerede uglegrupper landet over har eftersøgt den på dens foretrukne levesteder, og her bl. a. ledt efter tegn på slørugleaktivitet i form af gylp, fjer og andre efterladenskaber. Sløruglen er på den danske rødliste kategoriseret som næsten truet.

Slørugler yngler typisk i lader og andre ubeboede landbrugsbygninger, hvor det hele tiden er muligt for fuglene at komme ind og ud, samt hvor der er engarealer eller lignende gode fourageringsområder i nærheden. En af årsagerne til uglens tilbagegang har netop været, at man har revet gamle bygninger ned eller tætnet utætte bygninger, så fuglene ikke har konstant adgang hertil. Det har derfor været en nødvendighed at finde oplagte redebygninger og derefter tale med ejerne om, at der laves en mulighed for fuglene for at komme ind og ud af bygningen og/eller hænges en kasse op til ugleterne.

De typisk 4-7 hvide æg lægges normalt i slutningen af april. Sløruglen bygger ikke rede, men lægger som regel æggene på en bund af gylp. Æggene ruges i 30-32 dage af hunnen alene. Rugningen påbegyndes, når første æg er lagt, hvilket medfører asynkron klækning, og derfor relativt store størrelsesforskelle på ungerne. De bliver flyvefærdige 50-55 dage gamle, og er uafhængige af forældrene 3-5 uger senere (Cramp & Simmons 1985). I år med gode fødebetingelser, kan der lægges to kuld.

Målsætning

- At årligt registrere flest mulige af yngleparrene af slørugle i Danmark
- At registrere ynglesucces som mislykket yngleforsøg, antal redeunger og/eller antal udføjne unger
- At undersøge redelokaliteter for døde unger (ungerester) efter udflyvningen

Undersøgelsesområde

I Danmark findes langt størstedelen af sløruglerne i Jylland, med kerneområdet i Sønderjylland og Sydvestjylland. Derudover har Vest-, Nordvest- og Nordjylland også ret pæne bestandsstørrelser. Det er derfor også i disse områder man skal lægge den største indsats for registrering af fuglene, da man derved får mest ud af arbejdsindsatsen. Dog er der også på Fyn ved at etablere sig en lille bestand, der sandsynligvis vil brede sig i de kommende år. Siden 2003 har der desuden ynglet slørugler enkelte steder øst for Storebælt. Det har været ventet, at sløruglen ville brede sig yderligere i dette område, men dette er endnu ikke sket (bortset fra en lille bestand på Bornholm). Det er dog formentlig blot et spørgsmål om tid, før en bestand øst for Storebælt får ordentligt fodfæste. I disse områder, hvor sløruglen er under indvandring, skal den naturligvis også overvåges, da der med lidt hjælp til fuglene er store muligheder for en spredning og forøgelse af bestanden. Med andre ord bør man altså i dag eftersøge slørugler over hele landet, hvor der er mulige redesteder. Disse steder er især lader, tårne og andre ubeboede bygninger i landbrugsområder, især hvis det er i nærheden af enge, overdrev eller brakmarker, hvor der er specielt gode fourageringsmuligheder for fuglene, der især lever af spidsmus.

Optællingsmetode

Arten kan kun registreres ved målrettet eftersøgning, da den lever skjult og tilbagetrukket tilværelse på gårde og i kirker, og kun i ly af mørket flyver ud og fouragerer på de åbne marker og engdrag. Det er vigtigt at få kontakt med den lokale befolkning, både for at høre om de har kendskab til observationer af mulige slørugler, eller blot for at gøre dem opmærksomme på ugle, så de kan henvende sig, hvis de ser eller hører noget. En landsdækkende informationskampagne om arten i form af foldere, hjemmeside, foredrag, tv og anden medieomtale siden 1997 har givet mange interessante henvendelser. Det har sammen med en årlig kontrol af et betydeligt antal af de skønsmæssigt ca. 800-900 ynglekasser, som er sat op spredt omkring i landet, resulteret i et stort kendskab til, hvor der er slørugler, og skabt grundlag for en mere målrettet indsats for at bedre ynglevilkårene for uglerne. Disse erfaringer bør bestemt benyttes i områderne, hvor sløruglen kun lige er ved at etablere sig.

Ud over at indsamle oplysninger fra lokale beboere eller ornitologer kan man også selv forsøge at registrere sløruglen ved at lytte efter den. Specielt hannernes skrig kan høres på ret stor afstand, og i det tidlige forår kan dette bruges til at eftersøge fuglene i områder, hvor man har mistanke om, at der kan være slørugler. Inden ynglesæsonen er gået i gang, kan fuglene være svære at få at se. Oplagte ynglelokaliteter kan derfor undersøges for tilstedeværelse af slørugler, ved at eftersøge for gylp, klatter og fjer/dun. Sløruglens gylp kan kendes fra natuglens på, at det er helt sort og glinsende, hvor natuglens er skiffergråt. Sløruglens dun kan kendes fra de andre uglers på, at de er lyse med en mørk dråbeformet plet. Disse kan typisk findes på eller neden for en højtstående platform, udhæng el. lign. i en lade eller anden bygning, hvor ugle kan sidde beskyttet og har fri indflyvningsmulighed.

Redekasserne kontrolleres, når ungerne er 35-40 dage gamle (ideel alder til ringmærkningen af ungerne), hvor kuld størrelsen registreres. Fra midten af september og ca. en måned frem, bliver kasserne kontrolleret igen for kuld nr. to. Ved denne kontrol bliver der samtidig kigget efter døde unger fra det første kuld.

Moniteringskalender

1/1-30/4: Etableringsfasen. Potentielle nye redesteder kontrolleres. Gylp og klatter eftersøges.

1/5-1/6: Rugeperiode. Reden må ikke forstyrres unødigt i denne periode.

1/6-1/8: Ungeopfostring. Redekasserne kontrolleres, når ungerne er 35-40 dage gamle. Kuld størrelse registreres og eventuel ringmærkning af unger.

15/7-15/8: Ungeudflyvning. Ungeproduktionen vurderes som antal udføjne unger.

15/9-15/10: Kasserne kontrolleres for kuld nr. to.

Rapportering

Alle observationer af fugle i yngletiden bør rapporteres, men særligt fugle, der udviser tegn på yngleforsøg (se Bearbejdning). Rapporteringen sker i DOFbasen (www.dofbasen.dk), DOF's Internetbaserede database over fugle, som alle kan bidrage til. Inddateringen bør ske snarest muligt efter optællingernes udførelse, og så mange detaljer om adfærd samt uddybende stedbeskrivelse bør angives. Fejlslagne yngleforsøg samt udeblivende par på kendte ynglelokaliteter er også meget relevante at rapportere. Det er muligt at hemmeligholde observationer, hvis man mener, at de er af følsom karakter. I givet fald kan kun artskoordinatoren og de centrale koordinatorene få adgang til disse data. Vejledning til installation af programmet, brugeroprettelse, indtastning m.m. kan findes her: <http://www.dofbasen.dk/help.php>. Man kan også rapportere sine observationer til artskoordinatoren eller til DATSY's centrale koordinator i Fuglenes Hus.

Bearbejdning

Følgende kategorier og definitioner anvendes til vurdering af ynglepar:

- **Sikkert ynglepar:** Direkte ynglebevis - dvs. æg, dununger, gamle fugle med føde til unger eller nyudfløjne unger. Et par der er meget stedfaste ved en kasse eller lignende redested, og har lagt gylp som "rede".
- **Sandsynligt ynglepar:** Observation af par med vedvarende territoriehævdelse (observeret mindst to gange med minimum en uges mellemrum), hvilket oftest vil være observationer af et stedfast par, hvor hannen høres skribe. Også par, hvor der er observeret parring.
- **Muligt ynglepar:** Gentagne observationer af et par i yngletiden på en typisk ynglebiotop uden at udvise direkte yngleadfærd. Desuden gentagne observationer af enlig fugl, der udviser yngleadfærd (f.eks. en territoriehævdende han).

Når den samlede ynglebestand opgøres, benyttes formlen: (sandsynlige+sikre) - (mulige+sandsynlige+sikre). Er der eksempelvis registreret 3 sikre, 2 sandsynlige og 1 muligt ynglepar, vil bestanden opgøres til $(2+3) - (1+2+3) = 5-6$ ynglepar.

Referencer og relevant litteratur

Bibby, C. J. et al. 1992: Bird Census Techniques. Academic Press Limited.

BirdLife International (2004) Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12)

Cramp, S. & K. E. L. Simmons 1977. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. Vol. I, Ostrich to Ducks. Oxford University Press.

Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestrisk Natur (B-FDC) (2004-): Den danske Rødliste. Danmarks Miljøundersøgelser. (html).

Findes på: <http://redlist.dmu.dk>

Grell, M. B. 1998: Fuglenes Danmark. G.E.C. Gads Forlag.

Grell, M. B.; Heldbjerg, H.; Rasmussen, B.; Stabell, M., Tofft, J. og Vikstrøm, T. (redaktører.). 2004. "Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2003". DOFT nr. 98.

Tilgængelig på: http://www.dof.dk/pdf/datsy/Doft_08_2004_LOW.pdf

Meltofte, H. & Fjeldså, J. et. al. 2002. Fuglene i Danmark. Gyldendalske boghandel.

Møller, A. P. 1984: Metoder til overvågning af fuglelivet i de nordiske lande. Nordisk Ministerråd.

Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2008: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2007. Dansk Ornitologisk Forening. (html). Tilgængelig på:

<http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY2007.pdf>

Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2007: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2006. Dansk Ornitologisk Forening. (html). Tilgængelig på:

<http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY2006.pdf>

Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2006: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2005. DOFT 100: 11-28.
Tilgængelig på:

http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY_DOFT_2_06Low.pdf